مبارزه با پول‌شویی در ایران

امیرعلی فتحی[۱]

تاریخ دریافت: ۹۹/۶/۲
تاریخ پذیرش: ۹۹/۸/۱۲

چکیده:

پول‌شـــویی، چرخه ای از مبادلات اســـت که برای قانونی و مشـــروع نشان دادن درآمد و پول ناشـــی از فعالیت‌های غیرقانونی به کار گرفته می‌شـــود، به گونه ای که دیگر امکان شناسایی و تفکیـــک آن از درآمدهـــای حاصل از فعالیت‌های قانونی، موجود نمی‌باشـــد. از آنجا که این فرآیند اثرات مخربی را بر بازارهای مالی اعمال می‌نماید و منجر به تضعیف بخش خصوصی، خروج سرمایه از کشورو اخلال و بی‌ثباتی در اقتصاد می‌شود، بنابراین در بسیاری از کشورها اقداماتی قانونی جهت مقابله با این پدیده اتخاذ شده است. این مقاله با هدف بررسی مبارزه با پول‌شویی در ایران بوده است و به روش توصیفی و با مطالعات کتابخانه ای انجام شده است. نتایج نشـــان می‌دهد که پدیده پول‌شـــویی دارای پیامدها و آثار زیانبار زیادی به منابع مالی به ویژه به مؤسســـات مالی و سیستم بانکداری در هر کشوری می‌باشد. شاید به همین لحاظ تقریبـــا اکثر کشـــورهای جهان قوانین مختلفی را جهت مقابله و مبـــارزه با این پایانه در نظر گرفته اند. چرا که هر گونه سهل‌انگاری، مسامحه و غفلت در زمینه مقابله با پدیده پول‌شویی ســـبب افزایش سود آوری فعالیت‌های مجرمانه یا غیرقانونی برای مجرمان می‌گردد. از سوی دیگر کوتاهی در زمینه مقابله با پول‌شـــویی سازمان‌های مجرم را در تأمین مالی فعالیت‌های مجرمانـــه کمک کرده و باعث افزایش خطر فســـادپذیری در نهادهای مالی و اقتصاد کشـــور خواهد شد.

کلمات کلیدی: مبارزه فعالیت‌های غیرقانونی، پول‌شویی، ایران

---

۱. کارشناس دیوان محاسبات، ایمیل: a.fathi@gmail.com

مقدمه

واژه پول‌شـــویی برای توصیف فرآیندی مورد اســـتفاده قرار می‌گیرد که در آن پول غیرقانونی یـــا کثیفی که حاصل فعالیت‌های مجرمانه مانند قاچاق مواد مخدر، قاچاق اســـلحه و کالا، قاچاق انسان، رشوه، اخاذی، کلاهبرداری و... است، در چرخه ای از فعالیت‌ها و معاملات مالی و با گذر از مراحلی، شسته شده و به عنوان پولی قانونی، موجه و مشروع جلوه داده می‌شود.

پول‌شویی دارای آثار و تبعات منفی فراوانی در عرصه‌های مختلف اقتصادی و اجتماعی است. آثار و تبعاتی همچون گســـترش فساد و ارتشا در ســـطح جامعه، تضعیف بخش خصوصی، کاهش اعتماد به بازارهای مالی، کاهش درآمد دولت، تقویت منابع و شـــبکه مالی مجرمین. تبعات منفی این پدیده شـــوم موجب شـــده است تا حاکمیت کشـــورها ـ همگام با مراجع بین‌المللی ـ درصدد مبـــارزه بـــا آن برآیند و با تصویب قوانین و مقـــررات لازم و اجرایی کردن آن ها، از وقوع این جرم در موسسات مالی پیشگیری نموده و یا در صورت وقوع، متخلفان را شناسایی و به مراجع قضایی معرفی کنند.

جمهوری اسلامی ایران نیز از جمله کشورهایی است که با تصویب قانون مبارزه با پول‌شویی و آیین نامه اجرایی آن، در صدد مقابله با این پدیده مذموم برآمده است. در این راستا، بانک مرکزی جمهوری اســـلامی ایران به عنوان مرجع نظارت بر بانک ها، موسســـات اعتباری و دیگر نهادهای فعال در بازار پولی کشور وظیفه دارد تا علاوه بر فراهم ساخت زیر ساخت‌های لازم برای پیشگیری از پول‌شـــویی در بازار پولی کشـــور و مقابله با آن، بر حسن اجرای قوانین و مقررات ذیربط در این بازار نظارت نماید.

پول‌شویی، چرخه ای از مبادلات است که برای قانونی و مشروع نشان دادن درآمد و پول ناشی از فعالیت‌های غیرقانونی به کار گرفته می‌شود، به گونه ای که دیگر امکان شناسایی و تفکیک آن از درآمدهای حاصل از فعالیت‌های قانونی، موجود نمی‌باشـــد. پول‌شویی فعالیتی غیرقانونی است که در انجام آن سود و درآمدهای ناشی از اعمال خلاف قانونی، مشروعیت می‌یابد به عبارت دیگر پول‌های کثیف ناشـــی از اعمال خلاف به پول‌های تمیز تبدیل شـــده و در بدنه اقتصاد جایگزین می‌شود.(کرمی و همکاران، ۱۳۹۵)

در فرایند پول‌شویی، پول حاصل از اقدامات غیرقانونی تبدیل به پول یا ثروتی می‌شود که در ظاهر از راه‌های قانونی بدســـت آمده‌است و به این طریق «پول شسته شده» وارد اقتصاد می‌شود. پول‌شویی تاثیر زیادی بر اقتصاد کشور دارد و باید سیاست گذاران و دولتمردان به دنبال راه حل برای مبارزه با پول‌شـــویی باشـــند و به عقیده صندوق بین‌المللی پول برای ایجاد شـــرایط پایدار و شفاف سازی اقتصادی مبارزه با پدیده پول‌شویی یک امر لازم و ضروری است حجم کل پول‌شویی در دنیا حدود ۲ تا ۵ در صد تولید نا خالص داخلی دنیا است . (میرزاده و عیالوند، ۱۳۹۵)

مفهوم پول‌شویی

واژه پول‌شـــویی نشـــأت گرفته از مالکیت مافیا بر شست و شـــوخانه‌ها در ایالات متحده است.

گانگسترهایی بودند که مبالغ کلانی پول نقد از طریق اخاذی، فحشا، قماربازی و قاچاق مشروبات الکلی به دست می‌آوردند. آنها ناگزیر بودند منبعی قانونی برای این پول‌ها ترسیم نمایند. یکی از روشهایی که آنها از طریق آن قادر بودند این کار را انجام دهند سرمایه گذاری در مشاغل قانونی در خارج از کشور و آمیختن درآمدهای نامشروع با درآمدهای مشروعی بود که از این راه به دست می‌آوردند. شست وشوخانه‌ها توسط این گانگسترها انتخاب شده بود چون آنها مشاغل نقدی بودند و این یک فرصت مناسب برای افرادی هم چون آلکاپون بود که آن‌ها را خریده بودند.

برخی از نویسندگان نیز رواج این واژه را به زمان رسوایی واتر گیت در اواسط دهه هفتاد و به هنگام ریاست جمهوری نیکسون بر آمریکا مرتبط نموده و معتقدند از لحاظ حقوقی استفاده از این واژه اول بار در یک دعوای آمریکایی در سال۱۹۸۲ صورت گرفته است. عملیات قانونی جلوه دادن درآمدهای غیرقانونی یا به عبارت دیگر، «پول‌شویی» در صورتیکه با موفقیت روبهرو شود, آثار منفی فراوانی در زمینه‌های اقتصاد، امنیت، تعادل سیاسی وحتی دستگاه عدالت قضایی به جای میگذارد. بنابراین برای جلوگیری از این عملیات باید راهکارهایی را در پیش گرفت. از جمله این راهکارها میتوان به بالا بردن هزینه ارتکاب جرم در مقابل سود ناشی از ارتکاب جرم اشاره نمود. بدیهی است بیشتر مجرمینی که دست به ارتکاب جرایم سودآور می‌زنند مجرمین حسابگری هستند که با محاسبه هزینه ارتکاب جرم نظیر خطر کشف جرم, دستگیری, تعقیب و نوع و میزان مجازات از یک سو و محاسبه سود ناشی از ارتکاب جرم از سوی دیگر، یکی از دو راه ارتکاب جرم یا صرف نظر کردن از آن را انتخاب می‌کنند. از سوی دیگر، جرم‌انگاری و تعیین کیفر برای عمل غیرقانونی، هزینه ارتکاب آن عمل را تا حد زیادی افزایش می‌دهد؛ زیرا اگر در برابر یک عمل غیرقانونی، پاسخ غیرکیفری باشد هزینه ارتکاب جرم چندان بالا نیست ولی چنانچه واکنش در برابر آن عمل، کیفری و به صورت مجازات باشد هزینه ارتکاب جرم بالاتر می‌رود. بنابراین مسئله جرم‌انگاری یک عمل غیرقانونی عامل مهمی برای مقابله با آن محسوب میگردد و جرمانگاری پول‌شویی نیز از این قاعده مستثنا نمی‌باشد.(مکینتاش، ۲۰۱۶)

پول‌شویی یا تطهیر پول فعالیتی مجرمانه، در مقیاس بزرگ، گروهی، مستمر و درازمدت است که می‌تواند از محدوده سیاسی یک کشور مفروض نیز فراتر رود. پول‌شویی آثار زیان بار بر اقتصاد، جامعه و سیاست دارد. آلوده شدن و بی‌ثباتی اقتصاد تضعیف بخش خصوصی و برنامه‌های خصوصی سازی، کاهش کنترل دولت بر سیاست‌های اقتصادی، فاسد شدن ساختار حکومت، بی‌اعتمادی مردم، بی‌اعتباری دولت‌ها و نهادهای اقتصادی کشور و... غیره تنها بخشی از این آثار است. پیشینه اقدام‌های بین‌المللی برای مبارزه با پدیده پول‌شویی و تدوین راهکارهای جهانی برای مقابله با این معضل به سالهای میانی دهه ۱۹۸۰ برمی گردد. در سال ۱۹۸۹ معیارهایی برای مبارزه با پول‌شویی در کشورهای عضو تدوین گردید.(عدالت، ۱۳۹۸)

مبارزه با پول‌شویی

فعالیت بسیاری از مقامات قانونی و دولتی هر ساله مورد اندازه‌گیری قرار می‌گیرد تا مقدار

پول‌شـــویی انجام شـــده را در ســـطح جهانی یا حول اقتصاد کشور بررســـی کنند. در سال ۱۹۹۶، صندوق بین‌المللی پول به این نتیجه رسید که ۲ تا ۵ درصد اقتصادهای جهان را که مورد بررسی قرار داده بودند، شامل پول‌شویی می‌شود.

پول‌شـــویی به عنوان یک جرم اقتصادی تأثیر منفی چشـــم‌گیری بر رشـــد و توسعه اقتصادی کشـــورها به جای می‌گـــذارد. در قطعنامه‌ای که در ژوئن ۱۹۹۸ در مجمع عمومی ســـازمان ملل متحد تصویب شـــد، برآورد شد ســـالانه دســـت‌کم ۲ میلیارد دلار پول تطهیر می‌شود. پول‌شویی دارای آثار و تبعات منفی فراوانی در عرصه‌های مختلف اقتصادی و اجتماعی اســـت. آثار و تبعاتی همچون گســـترش فســـاد و ارتشـــا در ســـطح جامعه، تضعیف بخش خصوصی، کاهش اعتماد به بازارهای مالی، کاهش درآمد دولت، تقویت منابع و شبکه مالی مجرمین. تبعات منفی این پدیده شـــوم موجب شـــده است تا حاکمیت کشورها ـ همگام با مراجع بین‌المللی ـ در صدد مبارزه با آن برآینـــد و با تصویب قوانین و مقررات لازم و اجرایی کردن آن ها، از وقوع این جرم در موسســـات مالی پیشگیری نموده و یا در صورت وقوع، متخلفان را شناسایی و به مراجع قضایی معرفی کنند.

جرم پول‌شـــویی فرایندی برای تبدیل درامدهای نامشـــروع ناشـــی از قاچـــاق کالا موادمخدر کلاهبرداری به درامدهای ظاهرامشـــروع اســـت پول‌شـــویی پدیده ای اســـت که به عنوان جرمی سازمان یافته و فراملی دردهه‌های اخیر در اسناد و برنامه‌های بین‌المللی به دنیا معرفی شده است پول‌شویی یعنی تطهیر و قانونی جلوه دادن عواید حاصل از رفتارهای مجرمانه درسطح جهان رشد بســـیاری یافته اســـت بطوریکه به یکی از معضلات حاد اقتصاد جهانی تبدیل شده است این جرم یک جرم ثانویه اســـت که به دنبال جرایم مقدمی کـــه منافع مالی و مادی تولید می‌کنند ارتکاب می‌یابـــد و به معنای مخفی کردن اگاهانه ماهیت و منشـــا نامشـــروع امـــوال حاصل از ارتکاب این جرایم است به نحوی که این اموال ظاهری قانونی به خود گرفته و پاک و مشروع جلوه داده شوند در جمهوری اســـلامی ایران نیز باتوجه به قرارگرفتن کشـــور در مسیر ترانزیت موادمخدر خلاهای سیســـتم بانکی و... از ســـال‌ها قبل موضوع مبارزه با پول‌شویی موردتوجه قرار گرفت تا اینکه پس از مطرح شـــدن این جرم درداخل ایران قوه قضاییـــه و حقوق دانان جوانب این جرم را موردتوجه قراردادند و به ضرورت جرم‌انگاری آن صحه گذاردند براین اســـاس در سطح بین‌المللی تلاش‌های متعددی همچون کنوانســـیون ســـازمان ملل درباره موادمخدر یا کنوانسیون مبارزه با موادمخدر و داروهای روانگردان اساســـنامه کمیته باسل منشور ۱۹۹۰ اتحادیه اروپا کنوانسیون پالرمو و.. برای مبارزه با این پدیده انجام شده است. (قربانی، ۱۳۹۶)

شـــیوه‌های تطهیر پول پیچیده و متنوع اســـت. این شـــیوه‌ها به عواملی چون نوع خلاف انجام شـــده، نوع سیســـتم اقتصادی، قوانین و مقرات کشـــوری که در آنجا خلاف صـــورت گرفته و نوع مقرارتی که کشـــوری که پول در آنجا تطهیر می‌شـــود بســـتگی دارد. از معمول ترین و مهمترین شـــیوهای پول‌شویی این است که پول‌شـــویان برای کاهش جلب توجه مجریان قانون به عملیات پول‌شـــویی مقادیر زیاد پول نقد را به مقادیر کوچکی تبدیل نموده و یا به طور مســـتقیم در بانک سرمایه گذاری کرده و یا با آن ابزارهای مالی چون چک و غیره خریده و در میان‌های دیگر سپرده

گذاری می‌کنند و از شیوه‌های دیگر تطهیر پول، سرمایه گذاری موقت در موسسات تولیدی، سرمایه گذاری در سهام و بازارهای اوراق بهادار و ایجاد سازمان خیریه قلابی، سرمایه گذاری در بازاهای طلا و الماس، شرکت در مزایده‌های اجناس هنری و کالاهای قدیمی و انتقال پول به کشورهای دارای مقررات بانی آزاد مانند کشور سوئیس اشاره کرد. استفاده از معاملات تقلدی و صوری نیز در فرآیند پول‌شویی متداول است. یکی ازشیوه‌های آن سرمایه گذاری خصوصی در طرح ساختمانی و حتی به ظاهر تحسین بر انگیز می‌باشد. قاچاق چیان بطور سنتی از طریق سیستم بانیی، روش انفجار ستاره را به کار می‌گیرند، در این روش حساب سپرده ای با پول‌های مختلط کثیف و پاک افتتاح می‌کنند و با سفارش‌های مکرر از طریق حواله‌های کتبی، تلگرافی، تلفنی و فکس و... پول‌ها را به حساب‌های متعددی در کشورهای گوناگون انتقال می‌دهند. (صادقی و شریفی، ۱۳۹۷)

بعضی از جرایم از لحاظ مالی سودآور بوده ودرآمدهای زیادی را نصیب مجرمین می‌نماید. به عنوان مثال، جرایمی نظیر قاچاق مواد مخدر، قاچاق اسلحه، قاچاق انسان، ارتشا، اختلاس و... پول زیادی را عاید مرتکبین این اعمال می‌نماید. باقی ماندن این پولها به صورت اولیه ممکن است صاحبان آن را در معرض اتهام ارتکاب جرم قرار داده و تحقیق و پیگیری مأموران دستگاه عدالت کیفری منجر به ردیابی وکشف جرایم منشأ این پولها گردد که این امر نیز منجر به تعقیب, توقیف و مصادره عواید مجرمانه می‌گردد. به همین علت، مرتکبین جرایم سودآور برای سرپوش گذاشتن بر جرایم منشأ اموال نامشروع و همچنین به منظور مصون نگه داشتن این اموال از خطر کشف و مصادره, مبادرت به انجام عملیاتی می‌نمایند که ازآن طریق اموال غیرقانونی را به صورت قانونی و مشروع جلوه دهند و برای رسیدن به این هدف از شیوه‌های متعددی استفاده می‌نمایند. با این توضیح، در تعریف پول‌شویی می‌توان گفت: پول‌شویی عبارت است از انجام هر گونه عملیاتی به منظور قانونی جلوه دادن درآمدهای غیرقانونی.

در چین بعضی از بازرگانان حدود ۲۰۰۰ سال قبل از میلاد مسیح اموالشان را از دید حاکمانی که آن اموال را از آنان گرفته و آنها را تبعید می‌کردند، مخفی می‌نمودند. علاوه بر اخفای دارایی، آنها می‌بایست اموال را منتقل کرده و در مشاغلی در بیرون از ایالات و حتی بیرون از چین سرمایه گذاری می‌کردند. به این ترتیب ارکان پول‌شویی، اخفا، جابه جایی و سرمایه گذاری مال بوده است به گونه ای که ظاهراً شخص دیگری غیراز تحصیل کننده مال مدعی آن اموال گردد. (شاکری و فتحی، ۱۳۹۷)

بحث جرم‌انگاری پول‌شویی از این زاویه نیز قابل توجه است که عملیات پول‌شویی سبب منتفع شدن و نتیجه گرفتن مجرمین و سازمان‌های تبهکار از جرایم سودآور خویش گشته و باعث ادامه یافتن و تکرار فعالیت مجرمانه می‌گردد. بنابراین از طریق جرم انگاشتن این عمل می‌توان با محروم نمودن مجرمین از عواید مجرمانه، انگیزه ارتکاب فعالیتهای تبهکارانه را از آنان سلب نمود. در مورد ضرورت تدوین قانون ضد پول‌شویی و تعیین مجازات برای عملیات پول‌شویی نظریه‌های متعددی وجود دارد: طبق یک نظر، مجازاتی که برای جرایم منشأ مانند اختلاس، ارتشا، قاچاق

و... در نظر گرفته می‌شود کافی است. مطابق این نظر، این امر که مجرم با درآمدها و امکانات به دست آمده از جرم منشأ، مرتکب جرم دیگری به نام پول‌شویی می‌شود پذیرفته نیست؛ چون بر اساس این دیدگاه، جرم پول‌شویی تداوم جرم اولیه است که مجرم برای گریز از مجازات به آن دست می‌زند. بر اساس دیدگاه دیگری، جرم پول‌شویی شکلی از معاونت وتسهیل در امر جرم منشأ است. بر اساس این نظریه اشخاصی مجازات می‌شوند که قصد پنهان کردن منبع نامشروع مال یا اخلال در تحقیق و رسیدگی در مورد منبع، ضبط، مصادره یا توقیف درآمد حاصل از جرم را دارند. دیدگاه دیگری که می‌توان آنرا دیدگاه غالب دانست، معتقد است هر گونه معامله روی اموال یا دارایی‌ها با آگاهی از اینکه مال مورد نظر از فعالیتهای مجرمانه به دست آمده، برای تحقق جرم پول‌شویی کافی است.(مداح و سینائیان، ۱۳۹۹)

فساد از منظر قانون ارتقاء سلامت نظام اداری و مقابله با فساد، فعل یا ترک فعلی است که توسط هر شخص حقیقی یا حقوقی به صورت فردی، جمعی یا سازمانی که عمداً و با هدف کسب هرگونه منفعت یا امتیاز مستقیم یا غیرمستقیم برای خود یا دیگری، با نقض قوانین و مقررات کشوری انجام پذیرفته یا ضرر و زیاتی را به اموال، منافع، منابع یا سلامت و امنیت عمومی و یا جمعی از مردم وارد می‌نماید؛ از این قبیل می‌توان به پدیده نوظهور پول‌شویی اشاره نمود که مورد توجه اقتصاد جهانی واقع گردیده و از آن به عنوان جرمی پنهان در اقتصاد یاد می‌کنند. در فرآیند این جرم، پول‌هایی که فاقد خاستگاه موجه و مشروع هستند در روندی با ظاهر قانونی و مشروع قرار گرفته و چهره واقعی آنها پنهان می‌ماند. این موضوع سلامت اقتصادی و اجتماعی کشورها را تهدید نموده و به توسعه دامنه فساد اقتصادی و تخریب نهادهای مالی و همچنین خروج فعالیت اقتصاد خصوصی، دولتی و تعاونی از مسیر اصلی خود منتج می‌گردد که دارای آثار و عوارض زیانباری در سطح داخلی و بین‌المللی می‌باشد. در همین راستا اکثر کنوانسیون‌های بین‌المللی از جمله کنوانسیون ملل متحد علیه قاچاق غیرقانونی مواد مخدر و داروهای روان گردان مصوب سال ۱۹۸۸ میلادی (کنوانسیون وین) و اعلامیه سیاسی و طرح عملی علیه جرم سازمان یافته فراملی (کنوانسیون پالرمو) به جرم‌انگاری و مبارزه با آن تأکید نموده و در حقوق داخلی نیز به موجب قانون مبارزه با پول‌شویی، این پدیده به عنوان جرمی مستقل معرفی شده است. نظر به اینکه پول‌شویی مختص یک منطقه، شهر یا کشور نبوده و ممکن است به صورت فرا ملی چندین کشور را در برگیرد لذا دولت‌ها می‌بایست با استفاده از فناوری اطلاعات، رعایت استانداردهای جهانی و تصحیح قوانین و مقررات و اجرای آن امکان بروز تخلفات در این زمینه را به حداقل ممکن برسانند. برای طراحی و اجرای یک برنامه مؤثر به منظور مبارزه با پول‌شویی، در وهله نخست لازم است تا اصول و معیارهایی توسط نهادهای نظارتی ذی ربط مدنظر قرار گیرد.(بولز، ۲۰۱۷)

مبارزه با پول‌شویی در ایران

امروزه اهمیت و ضرورت مبارزه با پول‌شویی بر هیچ کشوری پوشیده نیست. ویژگی‌های مخرب جرم پول‌شویی سبب شده است تا کشورها به نوبه خود استراتژی‌های خاصی را در این

زمینه اتخاذ نمایند. از جمله مهمترین این ویژگی‌های ثانویه بودن جرم پول‌شـــویی می‌باشـــد؛ در ادبیات جرم شناســـی، جرم ثانویه به جرمی اطلاق می‌شـــود که ظهور آن مستلزم ایجاد یک جرم اولیه اســـت. پول‌شـــویی نیز معلول بروز یک جرم اولیه است تا منافع حاصل از آن، وجهه و شکل تمیز به خود بگیرد. همین ویژگی، باعث شده است که هر مجرمی که در یک کشور امکان تطهیر پول به راحتی برایش فراهم باشـــد، در انجام جرم اولیه نیـــز ابایی به خود راه ندهد، چراکه منافع حاصل از آن به راحتی تطهیر می‌گردد. ذکر این نکته ضروری می‌نمایند که چنانچه شخص بتواند در عبور از چرخه نقل و انتقالات و مبادلات، موفق به پنهان ســـازی منشـــاء وجوه نامشروع گردد، انگیزه ارتکاب اعمال خلاف قانون برای وی بیشتر خواهد شد که این امر زمینه ایجاد اثرات زیانبار اجتماعی، اقتصادی و... را فراهم خواهد نمود.

در سیســـتم حقوقی ایران تلاش‌های جدی برای مبارزه با پول‌شـــویی از سال ۱۳۸۰ آغاز شده اســـت. ایران از یکســـو تحت تأثیر فشـــارهای جامعه جهانی به ویژه تهدیدات اقتصادی معموله از ناحیه بانک جهانی و اتحادیه اروپا و از ســـوی دیگر الزامات ناشـــی از ادامه حیات بین‌المللی و به عنوان پیش شـــرط عضویت در برخی سازمان‌های بین‌المللی مثل ســـازمان تجارت جهانی، برای نخستین بار در سال ۱۳۸۰ مساعی خود را به منظور مبارزه با پول‌شویی شروع نموده است. نظام تقنینی ایران در شـــرایطی قانون مبارزه با پول‌شویی را تصویب نمود که بالغ بر سه دهه تجربیات ارزشمند جوامع بین‌المللی را پیش رو داشت و این امر یک فرصت استثنایی و بی‌نظیر برای دولت بود تا با بهره گیری از تجربیات ارزشـــمند کشورهای پیشرو در امر مبارزه با این پدیده و راهکارها و توصیه‌هـــای مصرحه در اســـتاد بین‌المللی، مناســـب ترین قوانین و مقـــررات در زمینه مبارزه با پول‌شـــویی را وضـــع نماید. اصولا اولین گام مؤثر در راســـتای تقویت و بهبـــود یک نظام حقوقی، شناســـایی چالش‌ها و خلاءها از طریق انجام کار کارشناســـی دقیق می‌باشـــد، زیرا بدون شناخت نواقص و کاســـتی‌ها، اعمال راهکارهای جدید نه تنها فاقد توجیه می‌باشـــد بلکه مؤثر و مفید هم نخواهد بود؛ لذا نظام حاکم بر فرآیند مبارزه با پدیده پول‌شـــویی در ایران از این قاعده مســـتثنی نمی‌باشد.

مطابق اصل ۸۵ قانون اساســـی جمهوری اســـلامی ایران و بند ۲ از ماده ۴۹ آیین نامه داخلی مجلس شورای اسلامی، مجلس می‌تواند وضع بعضی از قوانین را در موارد ضروری به کمیسیون‌های داخلی خود تفویض نماید؛ همانگونه که مشاهده می‌گردد قانون اساسی قید «در موارد ضروری» را لازمه تفویض اختیار وضع قوانین آزمایشی دانسته و برای اینکه مجلس این اختیار اساسی خود را به دیگران تفویض نکند، دولت یا نمایندگان را مکلف کرده است که قبل از انقضای مدت آزمایشی قانـــون»، برای تعیین تکلیف دائمـــی آن، طرح یا لایحه جدیدی تهیه و بـــه مجلس ارائه کنند. با عنایـــت به معرفی پدیده نوظهور پول‌شـــویی به عنوان یک جرم جدیـــد در ادبیات حقوقی ایران و همچنین نظر به اینکه کشور ایران تحت تأثیر فشارهای جامعه جهانی به ویژه تهدیدات اقتصادی مجبور به قانونگذاری سریع در زمینه مبارزه با پول‌شویی گردید، لذا لازم است تدابیر و تمهیداتی اتخاذ گردد تا به جهت شناسایی و متعاقبا رفع موانع و مشکلات موجود در اجرای قانون مبارزه با

پول‌شویی به صورت آزمایشی تصویب شود.(یوسفی و دانشجو، ۱۳۹۶)

مهمترین عامل تخلفات، ریشه‌های فرهنگی و عقیدتی است. فرهنگ عمومی جامعه، ارزشها و هنجارهای حاکم بر افراد و اجتماع و عقاید و باورهای مردم نقش محوری در این زمینه دارند؛ لذا لازم است سطح آگاهی عمومی اجتماع در زمینه پول‌شویی و آثار و تبعات آن و همچنین رفع ابهامات موجود در خصوص عملکرد دستگاههای اجرایی و نظارتی افزایش یابد. مطابق ماده ۴ قانون انتشار و دسترسی آزاد به اطلاعات مصوب ۱۳۸۸، «هر شخص ایرانی حق دسترسی به اطلاعات عمومی را دارد، مگر آن که قانون منع کرده باشد. استفاده از اطلاعات عمومی با انتشار آنها تابع قوانین و مقررات مربوط خواهد بود.» بنابراین با توجه به مشکلات اقتصادی کشور، مردم بایستی در جریان مشکلات به صورت واضح و روشن قرار گیرند؛ زیرا وقتی صحبت از مردم سالاری دینی است باید تمامی اطلاعات لازم در اختیار مردم قرار داده شده و از طرفی رسانه‌ها نسبت به موشکافی دقیقی در این زمینه اقدامات مناسب را بعمل آورند.

نظام اقتصادی ایران بستر مناسبی برای پول‌شویی است چراکه بی‌نظمی این نظام بدلیل تعدد مراکز تصمیم گیری و سیاست گذاری اقتصادی، تعدد تولیت امور بازرگانی و صنعتی و همچنین عدم نظارت جامع مراجع ذیصلاح بر گردش پولی و بازارهای مالی کشور، همگی دست به دست هم داده تا ایران نتواند از یک نظام اقتصادی تعریف شده با یک سیاست گذاری کلان اقتصادی توسعه گرا برخوردار باشد. با این اوصاف، لازم است براساس سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی مقام معظم رهبری مبنی بر اصلاح و تقویت همه جانبه نظام مالی کشور با هدف پاسخگویی به نیازهای اقتصاد ملی و نیز شفاف سازی اقتصاد و سالم سازی آن و جلوگیری از اقدامات، فعالیتها و زمینه‌های فسادزا در حوزه‌های پولی، تجاری، ارزی، تمامی نهادهای مالی مساعی خود را جهت بهبود وضعیت و شرایط اقتصادی فعلی معمول نمایند. (زنجانی، ۱۳۹۹)

مهمترین انتقادی که به مقنن در خصوص ضمانت اجرای این قانون وارد است، بحث عدم تناسب جرم با مجازات پیش‌بینی شده می‌باشد، با توجه به اینکه ایران یکی از کشورهای درگیر با پول‌شویی به صورت گسترده می‌باشد، ضمانت اجرای در نظر گرفته شده در ماده ۹ قانون مبارزه با پول‌شویی (یک چهارم عواید حاصل از جرم) به عنوان جزای نقدی تناسبی با حجم و وسعت ارتکاب این جرم و خسارات زیادی که به جامعه و اقتصاد وارد می‌نماید، ندارد زیرا اشخاصی که به مفاسد مالی سازمان یافته فراملی همچون پول‌شویی روی می‌آورند، در پی دستیابی به سودهای مالی هنگفت بوده و باید علاوه بر تدابیر پیشگیرانه، مجازاتی که بازدارندگی لازم در این زمینه را دارا می‌باشد مد نظر قرار گیرد. شایان ذکر است که بعضا این اشخاص در فرآیند تطهیر درآمدهای حاصله از اعمال خلاف، به دنبال کسب سود و منفعت نبوده و لیکن هدف آنها صرفا پنهان نمودن منشأ درآمدهای مزبور خواهد بود.

نتیجه‌گیری

پول‌شویی فرآیند گسترده ای است که برآورد حجم آن بسیار مشکل بوده و از این رو کوشش

دولت را برای مدیریت اقتصاد کشور با مشکلات روبرو می‌سازد. افزایش پول‌شویی مستلزم کاهش داد و ستاد و تقاضای پول از بانک‌ها است. از آنجایی که پول‌شویی و فعالیتهای مجرمانه منجر به تغییر درآمدی از سرمایه گذاری‌های دراز مدت بسوی سرمایه گذاری پر خطر و پربازده کوتاه مدت در بخش تجارت می‌شود و در این بخش فرار مالیاتی رایج است، اثرات زیانباری بر اقتصاد کلان و برنامه‌های طویل المادات ملی، خواهد داشت. پول‌شویی آثار زیان بار غیرمستقیمی هم دارد، زیرا داد و ستادهای غیرقانونی، بازدارنده تبادلات قانونی نیز هست. مهمتر از آن مبادلات زیر زمینی و فساد و اختلاس، از اطمینان و اعتماد به بازار و ساز کارهای آن می‌کاهد. ذخیره (مانماه) انباشت دارایی‌های شسته شده در برخی از کشورها، احتمالا بیش از سرمایه‌های جاری است و در نتیجه بی‌ثباتی اقتصادی را افزایش می‌دهد. بر اثر افزایش پول‌شویی نرخ رشد تولید ناخالص ملی کاهش می‌یابد و همچنان اسباب تخریب بازار مالی، ورشکستگی بخش خصوصی (که بصورت قانونی فعالیت می‌کنند)، کاهش بهره وری در بخش واقعی اقتصاد، افزایش ریسک خصوصی سازی تخریب بخش خارجی اقتصاد، بی‌ثباتی در نرخ‌های ارز و بهره، توزیع نابرابر درآمد شهروندان و آثار منفی دیگر را فراهم می‌سازد که همه آنها به نحوی رشد و توسعه اقتصادی را تحت تاثیر منفی قرار می‌دهد و علاوه بر اثرات مخرب اقتصادی، تأثیر نامطلوب اجتماعی، سیاسی، فرهنگی را سبب گردیده و در نتیجه فاصله طبقاتی پر در آمد و کم درآمد و فساد سیاسی را بوجود می‌آورد. و در نهایت پول‌شویی در کشورهای در حال رشاد مانع ورود آن به هئیت کشورهای توسعه یافته و دستیابی آنها به توسعه پایدار خواهد شد.

پیامدهای منفی پول‌شویی موجب شده است تا حاکمیت کشورها، همگام با مراجع بین‌المللی، در صدد مبارزه با آن بر آمده و با تصویب قوانین و مقررات لازم و اجرایی کردن آنها، از وقوع این پدیده پیشگیری نموده و یا در صورت وقوع، متخلفان را شناسایی و به مراجع قضایی معرفی نمایند. جمهوری اسلامی ایران نیز از این موضوع مستثنی نبوده و اقداماتی را در راستای مبارزه با پدیده مجرمانه پول‌شویی به انجام رسانده است. با عنایت به اینکه کارآیی و موفقیت یک نظام ضد پول‌شویی، به میزان زیادی به برنامه و عملکرد مشمولین قانون مبارزه با پول‌شویی در طراحی یک برنامه مؤثر برای این امر بستگی دارد، لذا در این تحقیق سعی شده است تا با بررسی رویه‌های قضایی، استاد بین‌المللی و همچنین اتفاقاتی که در جامعه شاهد آن هستیم، راهکارهای خروج از چالش‌ها و کاستی‌های موجود در نظام حاکم بر مبارزه با پول‌شویی تبیین و تشریح گردد. با اوصاف مزبور، تمهید تدابیر لازم از سوی دولت جمهوری اسلامی ایران و همچنین بازنگری، تکمیل و روزآمدسازی قوانین و مقررات مربوطه و متعاقبا زمینه درک صحیح و اجرای مؤثر الزامات و ضوابط مبارزه با پول‌شویی از سوی نهادهای مشمول به جهت جلوگیری از آثار و تبعات احتمالی، ضروری می‌باشد.

فهرست منابع

الف- منابع فارسی:

۱. بهلولی، راضیه، نیکنام، مهدی، ۱۳۹۵، نقش فناوری اطلاعات در پول‌شویی، کنفرانس بین‌المللی مهندسی کامپیوتر و فناوری اطلاعات، تهران، دبیرخانه دایمی کنفرانس.

۲. زنجانی، منیژه،۱۳۹۹، بررسی جرم پول‌شویی در حقوق ایران و اسناد بین‌الملل، دومین کنگره بین‌المللی تحقیقات بین رشته ای در علوم انسانی اسلامی، فقه، حقوق و روانشناسی، تهران

۳. شاکری، ابوالحسن، فتحی، مرتضی، ۱۳۹۷، اصل قانونمندی حقوق کیفری تا آیین نامه ای شدن آن، فصلنامه حقوق، دوره ۴۳، شماره ۴.

۴. صادقی، کاظم، شریفی، وحید، ۱۳۹۷، بررسی دلایل پول‌شویی در جامعه ایران، پنجمین کنفرانس بین‌المللی حسابداری و مدیریت و دومین کنفرانس کارآفرینی و نوآوری‌های باز، تهران، همایشگران مهر اشراق.

۵. عدالت، حمیدرضا، ۱۳۹۸، تحلیلی بر پول‌شویی و قانون مبارزه با پول‌شویی، هفتمین کنفرانس بین‌المللی حسابداری و مدیریت و چهارمین کنفرانس کارآفرینی و نوآوری‌های باز، تهران، شرکت همایشگران مهر اشراق.

۶. قربانی، روح الله، ۱۳۹۶، جرم پول‌شویی در قانون ایران و کنوانسیون‌های بین‌المللی، اولین همایش بین‌المللی فقه و حقوق، وکالت و علوم اجتماعی، همدان، دبیرخانه دایمی کنفرانس.

۷. کرمی، محمدجواد، نوله ئی؛ مهدیه، اسماعیل زاده، لیلا، حسینی، سیده آذر، ۱۳۹۵، پول‌شویی ومبارزه با آن، دومین کنفرانس بین‌المللی حسابداری، اقتصاد و مدیریت مالی، شهرکرد، دانشگاه پیام نور واحد شهرکرد.

۸. مداح، مجید، سینائیان، مهلا،۱۳۹۹، تحلیل تجربی روند پول‌شویی در ایران (رهیافت روش معادلات ساختاری مبتنی بر حداقل مربعات جزیی)، فصلنامه تحقیقات مدلسازی اقتصادی، ۱۰ (۴۰).

۹. میرزاده، مهناز، عیالوند، ابوالفضل، ۱۳۹۵، پول‌شویی و تاثیر آن بر بخش‌های مختلف اقتصاد، کنفرانس بین‌المللی مهندسی صنایع و مدیریت، تهران، دبیرخانه دایمی کنفرانس.

۱۰. یوسفی صادقلو، احمد، دانشجو، حامد. (۱۳۹۶). چالش‌ها و کاستی‌های مبارزه با پول‌شویی در حقوق ایران، فصلنامه تحقیقات حقوق کیفری و خصوصی، ۱۲ (۳).

ب- منابع خارجی:

1. Boles, J. R. (2017). Anti-Money Laundering Initiatives for the South African Real Estate Market. Journal of Comparative Urban Law and Policy, 1(1), 14.
2. McCarthy, K. J., van Santen, P., & Fiedler, I. (2015). Modeling the money launderer: Microtheoretical arguments on anti-money laundering policy. International Review of Law and Economics,43, 148-155.
3. McIntosh, D. (2016). The Costs of Anti-Money Laundering Enforcements to Noncompliant Banks. Journal of Finance, 4(1), 01-14.